

Derioko seminarioko itxialdia

ELIZA ALDATU ERREGIMENA SUNTSITZEKO

1968ko azaroan 60 abade inguruk Derioko seminarioa okupatu eta ia hilabeteko itxialdia egin zuten, hierarkia katolikoak frankismoarekin zuen konplizitatea salatu eta Eliza errotik aldatzea eskatzeko. Errepresioaren aurrean geldirik egoteaz asperturik zegoen jende eta mugimendu askoren katalizatzaile bihurtu ziren abade horiek 60ko hamarkadan, eta gogorrago erantzun behar zela jabeturik, "Gogor" taldea sortu zuten. Pulpituek oraindik botere itzela zuten garaian, haien erabateko aktibismoa oso garrantzitsua izan zen erregimena suntsitzen hasteko. Baina garesti ordaindu zuten.

TESTUA ETA ARGAZKIAK:

Urko Apaolaza Avila

@urkoapaolaza

Eraikin erraldoi hartako sekretu guztiak ederto ezagutzen zituen Josu Barandikak (Bermeo, 1939), han egin baitzituen 13 urte ikasten. Horregatik, azaroaren 5 hartan arazo barik sartu zen bigarren eskuko *cuatro latas* bat gidatzen Derioko seminariora, ordurako inguru guztiak poliziak hartuta egon arren. Donibane Lohizunetik zetozen zuzenean, bezperan abadeek hasitako itxialdia lau

haizetara zabaltzen lagundu zuen prentsaurrekoa ematetik, Juan Mari Arregi eta Angel Zelaietarekin. Telesforo Monzonen bidez Piarres Xarritonen Angeluko abadetxean bildu zituzten *The Times*, *Le Monde*, *Reuters* eta nazioarteko beste medio askotako kazetariak: "Gaia oso larria zen, seminario oso bat okupatu genuen, eta prentsaurreko hura izan zen gure bozgorailu indartsuena", oldoztu du Barandikak 50 urte eta gero.

1968ko azaroaren 4an hasi eta hogeitabost egunez Derioko seminarioan iraun zuen Bizkaiko dozenaka abaderen itxialdia ez zen gertaera isolatua izan,

Euskal Herriko eliza barruan abade eta apaizgai gazteen artean zegoen ezinegonaren beste kate begi bat baizik. Frankismoaren zapalkuntza ikusi eta bizi zuten gazteok, hierarkia eklesiastikoak erregimenarekin zuen lotura estua salatu ez ezik, "kapitalismoaren asmo eta bizieraren menpe" ez zegoen beste Eliza bat aldarrikatzen zuten, *Euskal Herri Langilea* deiturikoaren aldekoa.

Oker dabil uste duenak urruneko historia bat dela honakoa, orain bezala lehen ere, sistema aldatzeaz ari baitziren erlijio eta fedez baino, egun indarrean dirauen sistema bera aldatzeaz hain zuten.

Derioko eraikinak ospitale psikiatriko izan behar zuen 1931n proiektatu zutenean. Gerra ostean seminario funtzioa hartu zuen eta 1960an inauguratu zuten ofizialki, lehendik martxan zegoen arren. Gaur egun hotelak, enpresak eta jatetxeak biltzen ditu.

Derioko ekintzarekin Vatikanoren eskuartzea lortu nahi izan zuten, eta halakorik izan ez bazuten ere, Jose María Cirarda gotzain euskalduna Bizkaiko administratzaile apostoliko izendatzeak aldaketaren bat ekarriko zuelakoan amaitu zuten itxialdia. Itxaropen apurrik berehala zapuztu ziren ordea: kartzela, erbestea, torturak, isunak... eguneroko ogi izaten segitu zuten.

Parrokiak frankismoaren kontrako aterpe

1936an “gurutzada” frankista abiatu zen une beretik topatu zituen espai-

niar Eliza Katolikoak disidenteak bere baitan. Ez ahaztu kolpistek fusilatutako euskal apaizak, haietako batzuk, Jose Aristimuño Olaso *Aitzol* kasu, Ondarretako kartzelan aurpegia desitxuratzeraino torturatuak izan ondoren. Mateo Mugika Gasteizko gotzaina, berriz, zokoratuta eta itsu hil zen Zarauzko deserrian, bere kontzientziak altxamendua ez babestea agindu ziolako.

339 euskal abadek 1960an sinaturiko gutunak, euskal disidentzia berriz azalerazi zuen. ETA bi urte lehenago jaio zen, eta abadetxeak nahiz komentuek borroka klandestinoaren aterpe

bilakatu ziren. Herri Gaztedi eta antzeko taldeen bidez kultur ekintzak bultzatu zituzten herrietan. Orozkon esaterako, Barandikaren parrokiak, aurre-ikastaro sozial batzuk antolatu zituzten.

Zergatik sartu ziren halakoetan? Galderak erantzun erraza du abade ohiarentzat: “Geure kanpandorreak erabili genituen”. Elizak herritarren artean indar handia zuen, baina aldi berean diktaduraren menpeko zen, eta kontraesan hori aprobetxatu zuten jendea batzeko: pertsegitutakoak, bizirauteko zailtasunak zituztenak, langileak... “Geure sermoietan eskubideez berba egiten genuen”.

Sermoi horietako baten ondorioz, hain zuzen, isuna jaso zuen Juan Mari Arregik (Durango, 1941), torturen eta atxiloketen kontra predikatzeagatik. 25 urterekin ordenatua, Ortuellako meatze gunetan hasi zuen abadetza eta hango langileen egoeraren eta errepresio politikoaren lekuko izan zen: "Lehenengo erreakzioa izan zen sermoien eta idatzien bidez salatzea, baina eliz hierarkiari erregimenaren konplize izaten jarraitzen zuen".

1966ko sasi-erreferendumaren ostean, abade eta fraide talde batek Francorik gutun irekia bidali zion, gazteleraz eta euskaraz, Bizkaian lehen aldiz ezarri zen salbuespen egoeraren aurrean: "Zuk eta zure Gobernuak erabaki ori hartzeko zeuen baitako arrazoiak izango dozuez nunbait (...) Baña aitaturako gertaerak

» **JOSU BARANDIKA:**

"Epe luzerako zerbait izango bazen ezin genuen katedral batean sartu, halako eraikina behar genuen: oheak zituen, salak... eta ondo ezagutzen genuen. Baina batez ere, erresonantzia kaxa handi bat izan zen seminarioa

Ezkerrean, Josu Barandika; 1968ko itxialdian parte hartu zuen. Erdian, Derioko "seminario txikiko" sotoa eta lehen pisua –hor egin zituzten abadeek batzarrak okupazioak irauin bitartean– eta eraikin barruan garai hartako eserleku haultsak janda. Eskuinean, Juan Mari Arregi; abadeen bozeramaile lanak egin zituen.

eta gure erriko situazio lotsagarri ta norabako au ikustean, gure samin-deadarrta ta uko-garraxia zuganaño jaurti barruk ezin geratu".

"Hitzak ez ziren nahikoa ordea –dio Arregik–, ekintzetara pasatzeko ordua zen".

Gogor taldea

Apaizen artean bazeuden iritzi ezberdinak, gogorrako jokatu behar zela ziotenen eta hori garbi ikusten ez zutenen artean. Begoñako Gogo-Jardunetako Etxea eztabaiden eta egitamuen epizentrotan bilakatu zen. Ardura eklesiastiko goragokoetan zeudenek "politika" egitea egozten zieten abade engaiatuenei, hain zuzen gerraz geroztik inposaturiko antolaketa politikoa baliatzen zuten berek.

Abadeen Koordinakundearen bilduren ekintzak prestatzen hasteko –"Gogor" izena Derioko itxialdia baina pixka bat lehenago hasi ziren erabiltzen, Gogorkeriaren aurka gogortasuna lelopean–. 1967an jo zuten lehenengo efektu kolpea: Bilboko Gran Vía sotanadun manifestariz bete zen, greba luzea zeramaten Etxebarriko Laminaciones de Bandas fabrikako langileekin bat eginez.

Halaxe iritsi zen 1968 urtea. Marthing Luther King hil zuten urtea. Eta Txabi Etxebarrieta. Paris. Praga. Vietnam. Arantzazuko batzarra eta Zamorako kartzela. Meliton Manzanos. Itziarren semea. Bosgarren asanbladaren ondorioak. ETaren barruan fronte ezberdinen sorrerak ekarriko du erakundea "herriko gaitan sartzea", Barandikaren hitzetan, eta horrek eragin handia izango du hurrengo urteetan.

1968ko uztailan eta abuztuan abade talde batek itxialdi bi egingo ditu Bilboko gotzaindegiaren bulegoetan, besteak beste Etxebarrietaren aldeko hiletametak debekatzeko Gobernadore Zibilak kaleratutako agindua arbuiatzea eskatzeko. Erantzuna betikoa da eta Lazkao-ko Beneditarren artxiboan gordetzen den gutun batean leitu dezakegu: "Sirve de escándalo a los fieles, y de ofensa a la Iglesia y a la Patria".

Derio: "Lau, lau, mila"

Azaroaren 4an, arratsaldeko lauretan, eta mantenu gastuetarako mila pezeta poltsikoan. *Lau, lau, mila*. Horixe zen Derioko seminarioko atarira joateko kontsigna. Betiko erantzunez aspertuta, zerbait indartsuagoa egiteko asmoz planeatu zuten ekintza hura abadeek. Baina zergatik Derio? "Epe luzerako zerbait izango bazen ezin genuen katedral batean sartu –dio Barandikak–, halako eraikin bat behar genuen: oheak zituen, salak... eta ondo ezagutzen genuen tokia zen, hori inportantea zen. Baina batez

CIRARDA GOTZAINAK EZ ZITUEN TORTURAREN ARRASTOAK IKUSI NAHI IZAN

Juan Mari Arregi

Jose María Cirarda gotzaina (Bakio 1917, Bilbo 2008) pertsonalki ezagutu nuen Derioko seminarioko okupazioan. Gotzain horrek okupazioan izan zuen patera nabarmendu nahi nuke, itxialdian zeuden abadeen bi bozeramaileetako bat izanik –bata euskaraz eta bestea gaztelaniaz– berarekin jardun bainintzen.

Geroztik ez nintzen inoiz gehiago berarekin egon, baina pentsatzen dut ez zituela sekula nire hitzak ahaztu, are gehiago irakurrita askoz geroago, 1996ko azaroan, bere “azken konfesio pertsonala”. Erbestean nintzenean, hiltzorian zegoen gure aita bisitatzera joan zen 1971n Basurtoko ospitalera, eta hori ere bada beste arrazoi bat lehen esan dudana pentsatzeko.

Gogoan dut Derioko seminarioko okupazioaren azken egunetako batean Cirardari esan niona. Itxialdiari amaiera emateko asmotan etorri zen, Pablo Gurrupide otsagabitarra gaixotasunak jota hil zenean administradore apostoliko izendatu baitzuten.

Seminarioko areto batean geunden bilduta abade guztiak Cirarda monsinorea agertu zenean. Saiatu zen okupazioa utz genezala konbentzitzen, eta orduan hitza eskatu nuen. Isiltasun handi bat egin zen eta zera esan nion: “Goztzaingain jauna, gure herriak jasaten duen errepresioa, atxilotetak eta tortura salatzeagatik Jesukristo bezala gurutzera igotzeko prest bazaude, euskal herritarren eta pertsona gizatiarraren eskubideak defendatzeko prest, ziur egon gu guztiok zure atzetik joango garela, zurekin. Baina Elizaren

» Agian nire lotsagabekeria eta ahotsaren indarraz harrituta, Cirarda begira jarri zitzaidan adi entzunez. Baina ez zuen ezer esan. Hilabete batzuk geroago bai, etorri zen erantzuna: ez zegoen prest gurutzera igotzeko

Goiko argazkian Jose María Cirarda (betaurrekoekin) Iruñeko artzapezpiku eta Tuterako apezpikua. 1968an Bilboko goztaingaineko administratzaile apostoliko izendatu zuten. Behean, 1967an abadeek Bilbon egindako manifestazioaren irudi bakanetako batzuk Venezuelako ‘Gudari’ aldizkaritik hartuak.

ohiko isiltasun konplizea mantentzen baduzu, borrokan eta salatzen jarraituko zaitugu”.

Agian nire lotsagabekeria eta ahotsaren indarrak harrituta, Cirarda begira jarri zitzaidan adi entzunez. Baina ez zuen ezer esan. Hilabete gutxi batzuk geroago bai, etorri zen erantzuna. Ez zegoen prest gurutzera igotzeko, ez baitzen ausartu 1969ko maiatza arte atxilotutako ehunka pertsona laikok jasandako torturak salatzerara, ezta bere abadeek jasandakoak ere. 1969ko apirilean errepresio gogorra izan zen, batez ere Bizkaian eta abadeok ere kolpatu gintuen. Batzuk atxilotuak izan ziren eta haietako gehienak Zamorako konkordatu-kartzelan giltzapetu zituzten. Beste batzuk, nire kasuan bezala, Frantziako Estaturantz egin ahal izan genuen, erbestera.

Abade horietako bat, Martin Orbe, modu basatian torturatu zuten. “Beldarra”, “paseilloa”, “kirofanoo”... Denetarik egin zioten. Cirarda espetxera joan zen Orbe ikustera. Honek torturaren arrastoak erakutsi nahi izan zizkion eta prakak jaisten hasi zen, baina gotzain

nak esan zion ez halakorik egiteko, berak esandakoa sinesten zuela. “Nola ez dut nire abade bat sinetsiko?”, esan zion.

Hilabetea igaro ondoren, Cirardak eta Jacinto Argaya Donostiako gotzainak –honek ere Jon Etxabe bere abadeetako batek jasandako torturen lekukotza bazuen– pastoral bateratua zabaldu zuten: “Datua [torturarena] objektiboa balitz, autoritate agente batzuen partetik biolazio injustuak egin direla esan nahiko luke. Asmaturiko edo nahita puztutako datua balitz, ordea, autoritatearen kontrako propagandan biolentzia injustu bat egongo litzateke. Ez da erraza egia zehatza jakitea, batzuek baieztatu eta besteek ukatu egiten baitute, eta gertakari horien izaeraren ondorioz ere sekretuak indar handia baitauka...”.

Bere memoriatan, Cirarda jauna saiatzen da idatzi hori justifikatzen: “Ez zen koldarkeria izan. Tortura horien frogak ez izateak geldiarazi gintuen”.

Ez, Cirarda monsinorea, ez zenituen arrasto edo froga horiek ikusi nahi izan, ezta konpromisorik hartu ere, ez zinelako inoiz gurutzera igotzeko prest egon! ■

KILI-KILI-TIK ARGIA-RA: GOGOR DISKOAREN 50 URTEAK

Melaminazko mahaien egur iluna hautsak hartuta dago *Kili-kili* aldizkariaren Bilboko Artekaleko erredakzio zaharrean. Armairu baten barruan, alanbre oxidatuz itxitako 40x40 cm inguruko kaxatan sartuta aurkitu dugu altxorra: *Gogor* diskoak.

Duela 50 urte Derioko seminarioko itxialdia egin zuten abadeek grabatu zuten diskoa, borroka luze hark iraun bitartean abesten zituzten doinuekin. Baionako Agorila zigiluak argitaratua –2012 CDan berrargitaratu zuen–, frankismoaren kontrako erresistentziaren ikur bilakatu zen berehala.

Baina zer egiten zuten diskoaren binilozko 700 ale baino gehiagok *Kili-kili*-ren egoitzako armairuan gordeta? Aldizkariaren sortzaileaz pare bat berba egin behar historia hau ulertzeko.

Jose Antonio Retolazaren magnetofoaia

Jose Antonio Retolazak (Bilbo, 1929-2014) txikitari galdutako euskara, baina bere kabuz berreskuratu zuen, Gasteizko seminarioan. “Eliza eta euskara izan ziren beti bere bidea”, dio Etxahun Galparsoro haren suhi eta Lazkaoko Beneditarren artxiboko teknikariak. Hala, 1959an Arrazolan abade zebilela, berak antolatutako lehen aldiz meza euskaraz, eta 60ko hamarkadan *Kili-kili* pertsonaia sortu zuen Bilboko San Anton elizako katekesiaren babespean, haurrak euskaraz alfabetizatuzeko, gerora komiki aldizkari ezagun bihurtuko zena.

“*Kili-kili*” haurrentzako aldizkaria zenaren egoitzan, Bilboko Goienkale edo Somera kalean, ‘*Gogor*’ diskoaren 700 ale inguru topatu dituzte Jose Antonio Retolazaren senideek, lehenago Basauriko zulo batetik erreskatatuak. Horri eskerrak, klandestinitatearen eta jazarpenaren ondorioz banatu gabe geratu ziren binilozko diskoak eskuragai jarriko ditu berriz ARGIAk bere komunitateko kideen artean, 50 urte geroago.

Retolazak elizaren hierarkiaren kontra joatea hautatu zuen, eta 1960an Francoren kontrako 339 abadeen gutuna sinatu zuen. Hala “hondatu” zuen eliz karrera, bere lagun kutun Juan Uriartek ez bezala: “Firmatu izan baleust gaur ez zan gotzain izango”, dio autobiografia liburuan oraindik Donostiako gotzain emeritu denaz.

1968an Derioko okupazioa gertatu zenean, on Klaudio Gallastegi San Antongo abade ezaguna seminarioraino eramantzen ohi zuen Retolazak autoan, itxialdian zeudenei meza emateko. Eta berekin batera Grundig magnetofoi handi bat ere bai. Dirudienez, makina horretan jaso zituen abade errebeldeen lehen abestiak.

“Baina diskoa ez zen seminarioan grabatu”, argitu digu ziur Xabier Amurizak (Etxano, 1941). Derioko borrokaren inguruan testigantza bat uzteko helburuz sortu zen diskoaren ideia, behin itxialdia amaituta: “Pentsatu genuen bildu behar zela talde bat kantatzeko esperientzia genuenon artean, 20 edo 25 izango ginen, eta grabazioa Zornotzako karmeldarren komentuan egin zen”.

Camarade-curé

Atzean mezu politikoa zuten euskarazko kanta liturgikoak jaso zituzten, baita bertso sorta ezagunak –edo Amurizak itxialdiaz egindakoak– eta bogan zeuden abestiak ere, Julen Lekuonaren *Ez, ez dut nahi ospetsua* adibidez.

ere, erresonantzia kutxa handi bat izango zen seminarioa”.

Itxialdia ez zuten egunetik biharamunera pentsatu. Aurretik euren mezua ondo landu zuten txosten zabal batean. Idatzi horren hezurdura Luis Mari Laibarrak egin zuen, Orozkoko Urigoiti auzoko abadeak. Barandikaren etxe berean bizi zen Laibarra: “Berak armatu zuen dokumentua, idazten zuen eta gero gauean komentatzen genuen”.

Azkeneko ukituak Periko Berrioategiaren Zornotzako etxean egin zizkieten, eta itxialdiaren bezperako egun euritsu batez tren geltokian utzi zuten txostena, Martin Olazarrek eta Juan Mari Arregik Erromara eramantzen zezaten: “Euskal Herriarekin lotura zuten gogor arduradun erli-

jiosoen bidez saiatu ginen Paulo VI.a Aita Santuari helarazten, baina ez zen erantzun ofizialik izan”, dio Arregik.

Hortik denbora gutxira gauza bera egiten saiatu zen, alferrik, Martin Orbe abadea. Eta urtebetera polizia Bilboko Artekaleko operazioaren harira atxilotu

» Oker dabil uste duenak urruneko historia bat dela honakoa, orain bezala lehen ere, sistema aldatzeaz ari baitziren, erlijio eta fedez baino

zutenean, larrutik ordainarazi zizkieten halako atrebentziak [ikus 25. orrialdeko artikulua]. “Ezin zara torturaren zamapean egon bizi guztian” aitortu du berriki ARGIArekin (2.613 zk.) izandako elkarrizketan.

Derioko seminarioko atea gurutzatu orduko, agertoki politikoa gogor baten parte bihurtu ziren abadeak. Poliziaren zortzi Seat 1500, hiru jeep eta bi autobus. Agenteak barrura sartu nahian. Seminarista eta irakasleak haien parean. *A divinis* zigorra eta meza gabeko igandeak herri askotan. Abade katalanen elkartasuna: “*Amb la situació en que es troba tot el Poble Basc*”.

Espainiako Estatuko prentsan *curas rebeldes* edo *curas problemáticos* dei-

» **XABIER AMURIZA:**
 “Pentsatu genuen bildu behar zela talde bat kantatzeko esperientzia genuenon artean, 20 edo 25 izango ginen, eta grabazioa Zornotzako karmeldarren komentuan egin zen”

Hain justu, azkeneko doinu honen gainean ahotsa jarri zuen Colette Magny kantari ezkertiar frantziarrak, handik bi urtera diskoa bere eskuetara iritsi zenean. “Apez laguna, zigortu zaituzte / Baina zure zigorra herriak beregain hartu du eta jujatu / Izendatua den apez berriak ez du nehor izanen mezan”, dio *Camarade-curé* abestiak frantsesez. Orain, kanta horren genealogia eta euskal abadeen historia oinarri hartuta, dokumentala estreinatuko du Pierre Prouveze zinegileak.

Itzul gaitezen 1968ra. Behin grabazioa eginda, haren masterra Ipar Euskal Herrira eramane zuten Amuriza eta Retolazak, azkeneko honen *mini-morrisean*, eta haiekin on Klaudio: “Errespetua sor zezakeen norbait behar genuen muga pasatzeko eta abade hura, bere 150 kilo eta sotanarekin, pertsona

egokiena zen”, gogoratzen du Amurizak. Jendarmek alto emanatik lortu zuten kopia hura Telesforo Monzonen eskuetan uztea.

Amuriza eta Derioko beste abade asko jadanik Zamorako kartzelan zirela ikusi zuen argia *Gogor* diskoak 1969ko maiatza inguruan. Erabat klandestinioki zabaldua eta guztiz jazarria izan arren –poliziak haren atzetik ibili ziren etxe partikularrak eta baita Euskaltzaindiako egoitza miatuz ere– oihartzun handia izan zuen. Ez zen meza soil bat, zapalduta zegoen herri baten garrasia baizik.

ARGIAk zabalduko ditu

Urte askoren ondoren, Julian Goikoe-txea izeneko lagun bat hurbildu zitzaion Iñaki Egurrolari kalean. Egu-rrola Euskerazaleak elkartekoa izanik –*Kili-kili* hasieratik babestu zuena–, esan zion bazuela beraiena zen gauza bat. Burdina lantzeko Basauriko tailer batean, pisu handia zuen mahaia ezkutuko palanka batez mugitu zitekeela deskubritu zuten eta haren atzean zulo bat: han zeuden 12 hatz-beteko LP bini-loak. Halaxe eraman zituzten *Kili-kili*-ren egoitzara.

Berrogeita hamar urteren ondoren, frankismoaren errepresioaren ondorioz egiteke geratu zen lana amaituko du ARGIAk, eta disko horiek zabalduko ditugu gure komunitateko kideen artean. Durangoko Azokako standean izango dira eskuragai, baita gure web-gunean ere (azoka.argia.eus).

tzen zieten bitartean, nazioarteko prentsan ekintzaren arrazoiak zehatz plaza-ratu zituzten.

Itxialdiaren zabalpena egiteko talde bat sortu zen abadeen artean, hala nola seminarioko erretoreekin hitz egiteko eta jatorduak antolatzeko beste talde bana. Bilboko Cantábrico tabernan prestatzen zituen hango jabeak –gero Iñakiren Taberna ireki zuenak– seminarioko *okupentzako* otorduak: “Nik uste Iñakik gehiena dohainik egin zuela”, dio Barandikak eskerroneko irribarrea ahoan. Ekintza hura diruz lagundu zuen jende anoni-mo asko izan zen.

Iluntzen zuenean, gauaren babesean, herrietara joaten ziren seminarioko

itxialdian zeudenak, euren arrazoiak azaltzera. Lepo betetzen ziren aretoak. Hura ez zen greba bat, Elizaren kontra zuzenean sartzea baizik: euren eginkizuna bideratu nahi zuten “azpiratuta” zegoen herri baten alde.

Gaixo zegoen Pablo Gurrupide gotzaina hil eta Cirarda Bilboko gotzaindegiaren kargu egin ostean, handik egun batzuetara irten ziren abadeak seminariotik. Zergatik? Aste horietan idatzi zituzten buletin informatiboen azkeneko zenbakian azaldu zuten: “*Eskatutakotik eztauskue emon baina urtetzea erabagi dogu. (...) Kanpoan aurrera egiteko asmoa daukagu, gure elburuak lortu arte gure Erriagaz batera ta geure Erriaren onerako*”.

1968ko azaroan Derioko seminarioko okupazioa hasi aurretik txosten mardula idatzi zioten Paulo VI.a Aita Santuari, Euskal Herriaren egoera azaldu eta abadeen eskariak laburbilduz –besteak beste Euskal Herri osorako gotzain batzordea sortzea–. Luis Mari Laibarra Orozkoko Urigoiti auzoko abadea izan zen testu hura egituratu zuena, eta Josu Barandikaren ustez Askapenaren Teologiaren aitzindari izan liteke, 70eko hamarkadatik Hego Amerikan arrakasta handia izan zuen kristau-korrontea. Funtsean, euskal abadeen testuak Eliza Pobrea, Askea, Bizia eta Bertokoa aldarrikatzen zuten: “*Bertoko* hitza ‘indigena’ bezala ere itzuli genuen apropos –dio Barandikak–, Hego Amerikako mugimendu indigenistek begira, gurea ere umiliatutako herria baitzen”.

“Elizak aldatu gintuen gu”

Herri mugimenduei laguntzea hitzemandamanda amaitu zuten okupazioa abadeek. Askok uko egin zioten Estatuaren soldadari, lan zibilak bilatu zituzten, eta erakunde sindikal edo politikoetan hartu zuten parte; protestekin ere jarraitu zuten, 1969ko maiatzean abade talde batek egindako gose-greba kasu. “Eliza aldatu nahi izan genuen eta berak aldatu gintuen gu”, dio Juan Mari Arregik.

Atxiloketak, torturak, urte askotako zigorra Zamorako apaiz-kartzela berezian, erbestea... Hartutako konpromisoak errepresioaren jomugan jarri zituen abade asko eta Gogor taldea praktikan desmantelaturik geratu zen. Baina *Gogor* diskoa utzi zuten oroimenerako. ■